

*Müstəqillik dövrü çoxmetodlu
Azərbaycan ədəbiyyatı*

**İbrahim Yusifoğlu yaradıcılığında
şəhidlik mövzusu və şəhid obrazı**

Salidə Şərifova

Filologiya elmləri doktoru

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.

E-mail: s.sharifova@lit.science.az

Annotasiya. Şəhidlik mövzusu və şəhid obrazı elmi, bədii, dini ədəbiyyatların ayrılmaz tərkibinə çevrilərək, şəhidlik zirvəsinə ucalanların xatirəsini yaşatmaqdadır. İbrahim Yusifoğlunun yaradıcılığında Vətənin suverenliyi və ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi üçün şücaətlər göstərmiş, Vətən üçün vuruşaraq canlarından keçmiş insanların kamil obrazı yaradılmış, şəhadəti əks etdirilmişdir.

İbrahim Yusifoğlunun şəhidlik mövzusu ilə bağlı qələmə aldığı bədii və publisistik əsərləri milli şüurumuz və azadlıq düşüncələrimizdə milli yaddaşın unudulmamasına çağırış kimi dəyərləndirmək lazımdır. Bu çağırış şəhidliyin məhz bütöv Azərbaycan anlayışının dərk edilməsinə yardım edir.

Açar sözlər: İbrahim Yusifoğlu, şəhid, bədii və publisistik yazılar, xalqın şanlı tarixi

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 21.02.2021; qəbul edilib – 06.03.2021

**The theme of martyrdom and the image of martyrs
in the work of Ibrahim Yusifoglu**

Salida Sharifova

Doctor of philological sciences

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS. Azerbaijan.

E-mail: s.sharifova@lit.science.az

Abstract. The theme of the martyrdom and the image of the Martyr have become an integral part of scientific and religious literature, fiction reviving the memory of those who rose to the heights of heroism. In the works of Ibrahim Yusifoglu created an ideal image of people who died in the struggle for the Motherland, who showed courage in ensuring the sovereignty and territorial integrity of their Motherland, the author was able to reflect their heroic deed.

Artistic and publicistic works of Ibrahim Yusifoglu on the theme of martyrdom should be considered as a call not to forget about national memory in our national consciousness and freedom of thought. This appeal helps to understand the process of historical development of the concept of heroism in Azerbaijan as a whole.

Keywords: Ibrahim Yusifoglu, martyr, artistic and journalistic writings, glorious history of the people

Article history: received – 21.02.2021; accepted – 06.03.2021

Giriş / Introduction

Şəhidlik mövzusu, şəhadət, şəhid obrazı istər elmi, istər bədii, istərsə də dini ədəbiyyatların ayrılmaz tərkibinə çevrilərək, şəhidlik zirvəsinə ucalanların xatirəsini yaşatmaqdadır. İbrahim Yusifoğlu sələfləri kimi yaradıcılığında Vətənin suverenliyi və ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi üçün şücaətlər göstərmiş, yüksək amal, məslək, əqidə, uğrunda canlarından keçmiş insanların kamil obrazını, onların şəhadətini əks etdirməyə nail ola bilmişdir:

*Torpağı uğrunda şəhid olanlar
Yaşayır göylərin yeddi qatında!*

İbrahim Yusifoğlu xalqın mənsub olduğu milli-mənəvi dəyərlərə işıq salaraq, real həyat faktlarından və şəhidlik ağrısını talelərində yaşamış insanların xatirələrini, təəssüratlarını ədəbi yaradıcılığında ifadə etməyə nail olmuş, şəhidlərimizin tanındılması sayəsində mükəmməl bədii və publisistik yazılar qələmə almışdır. İbrahim Yusifoğlunun şəhidlik mövzusu ilə bağlı qələmə aldığı əsərləri milli şüurumuz və azadlıq düşüncələrimizdə milli yaddaşın unudulmamasına çağırış kimi dəyərləndirmək lazımdır. Bu çağırış şəhidliyin bütöv Azərbaycan anlayışının dərk edilməsinə yardım edir.

Əsas hissə / Main Part

19 yanvar 1990-cı ildə Səderək ətrafında vətənin torpaqlarını qoruyaraq şəhid olmuş Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Məhərrəm Seyidovun simasında Vətən torpağı uğrunda canını fəda edənlərin tarixi qəhrəmanlarla bir sırada dayanmasının tərənnüm edilməsi maraqlı kəsb edir:

*Mən də, bax, burada sizdən aralı,
İşıqlı ulduzlar arasındayam!
Vətəni sarıdan qəlbi yaralı,
Babək, Cavanşirlər sırasındayam [1, s. 227].*

İbrahim Yusifoğlu “Ölümü Tanrı göndərəndə” publisist yazısında şəhidlərin əbədiyaşar olmalarını maraqlı bədii priyomla təqdim etməyə nail olmuşdur. Müəllif şəhid Əhəd Seyidova həsr etdiyi yazısında şəhidlərin əbədi qəlblərimizdə yaşamasını onların ölməzliyi ilə əlaqələndirməsini aşağıdakı epizodda şəhidin öz dili ilə təsvir etmişdir: “...Bizim ruhumuz daim Vətən göylərindədir! Biz həmişə Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünü qoruyuruq və qoruyacağıq! Biz şəhidik! Biz ölmürük! Biz şəhidik!!!” [1, s. 270].

Müəllif şəhidlərimizin fəxarət doğuracaq əməllərinin nəticəsi olaraq şəhadətə ucala bilmələrini poetik nümunə ilə çatdırmağa nail olur:

*Düşməyə vəlvələ saldı igidlər,
El-oba naminə qeyrətləriylə,
Şəhidlik adını aldı igidlər [1, s. 130].*

Şəhidlərin ölməzliyi, əbədi yaşarlığı müəllifin bu mövzuda qələmə aldığı bədii və publisist yazılarının ana xəttinə çevrilmişdir. Müəllif şəhidlərimizin məhz xalqın yaddaşında yaşamalarını açıqlamışdır: “Onlar bu gün heykəlləşib canını qurban verdikləri torpağın üzərində yaşayırlar. Ömürləri nəgməyə, şeirə dönüb böyüyən nəslin dodaqlarında yaşayır şəhidlər...” [1, s. 129].

Şəhidlərin adının əbədiləşdirilməsi məqamı İbrahim Yusifoğlu tərəfindən vurğulanmışdır. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Məhərrəm Seyidova həsr etdiyi “Kapitan Seyidov küçəsin-dəyəm...” şeirində şəhidin adının əbədiləşdirilməsi Şərur şəhərinin küçələrinin birinə verilməsində özünü göstərmişdir:

*Kapitan Seyidov küçəsindəyəm,
Ulduzlar səmada alışıb yanır [1, s. 226].*

Azərbaycanın Milli qəhrəmanı Kərim Kərimovun xatirəsinə həsr edilmiş “Yarımçıq ömrün son akkordu: Milli qəhrəman” başlıqlı yazıda müəllifin qəhrəmanın təhsil aldığı məktəbin önündə büstünün qoyulmasının təsvirində bunun şahidi oluruq. Şərur şəhərindəki küçələrdən birinə, Arpaçayın üzərində salınmış körpülərdən birinə, 8 il təhsil aldığı Qarahəsənli kənd orta məktəbinə Azərbaycanın Milli qəhrəmanı Kərim Kərimovun adının verilməsi vətən qarşısında xidmətləri olmuş qəhrəmanların unudulmamasını bir daha təsdiq edir.

Sədi Əsgərovun xatirəsinə həsr edilmiş “Şəhidlik zirvədi, zirvədi, Sədi!” başlıqlı yazıda 1992-ci ildə erməni quldurlarına qarşı mübarizə apararaq həlak olmuş Sədi Əsgərovun məktəb həyatında dəfn edilməsi faktının təsvirində şəhid verilən qiymətin şahidinə çevrilirik: “Erməni quldur basqınlarından müqəddəs torpaqlarımızı qoruyarkən şəhid olmuş Sədi Sabir oğlu Əsgərov doğma məktəbinin həyatindəki ağacların arasında canı qədər sevdiyi torpağa tapşırıldı”. [1, s. 238]

“Göylərdən ələnən göz yaşlarıydı...” povestində İbrahim Yusifoğlu şəhidlərin adının əbədiləşdirilməsi məqamına tarixi faktlarla aydınlıq gətirməyə nail olmuşdur. “Şərurun səsi” qəzeti ilə yanaşı, AXC Şərur Şöbəsinin xüsusi bülleteni və 20 fevral 1990-cı il 6 sayılı bülletenin sənədli fakt kimi təqdimi diqqəti cəlb edir. Bülletəndə A.Novruzovun “Əlvida Andrey, salam Məhərrəm!” məqaləsinin təqdim edilməsi məhz sənədli faktdır. Müəllif A.Novruzovun fikirlərinə istinad edərək şəhidlərin adının əbədiləşdirilməsi məqamına povestdə aydınlıq gətirir.

İbrahim Yusifoğlu Vətənin azadlığı və bütövlüyü uğrunda şəhid olanları müxtəlif məqam və hadisələrlə əlaqələndirməyə nail ola bilmişdir. Müəllifin təsvir etdiyi şəhidlərin müxtəlif zaman və məkana aid olmasının şahidi oluruq. İbrahim Yusifoğlunun təsvir və tərənnüm etdiyi şəhidlər Qanlı Yanvar şəhidləri, Qarabağ savaşında, Naxçıvan torpaqları uğrunda şəhadətə yüksəlmiş şəhidlərdir. Müəllif müxtəlif məkan və zaman çərçivəsində təsvir etdiyi şəhidlərin bir amal uğrunda şəhid olmalarını açıqlamağa nail olur. Müəllif onların məhz Azərbaycanın bütövlüyü və azadlığı uğrunda şəhid olmalarını göstərə bilir. Şəhadətə yüksəlmiş şəxslərin zaman və məkanından asılı olmayaraq, vətənin bütövlüyü, azadlığı uğrunda şəhid olmaları vəhdət şəklində təqdim edilir. “Qeyd etmək olar ki, müasir Azərbaycan ədəbiyyatında şəhidlik obrazı Vətən və vətənpərvərlik mövzusu ilə sıx bağlanmışdır.” [3, s.402]

İbrahim Yusifoğlu şəhidlərin məkan və zamanından asılı olmayaraq şəhidliyin şərəfli olduğu qədər də, insanlar üçün ağır itki olmasını açıqlaya bilmişdir. Müəllifin Asəf Fərəcova həsr etdiyi “Ölməli oğul deyildi Asəf” başlıqlı yazısında da şəhidliyin şərəfli olduğu kimi, ağır itki olması məqamına toxunmuşdur: “O gecə Asəfin dörd bacısı talenin qarası hopmuş örpəklərini bağlayaraq qardaşlarının toy xonçasını ortaya qoyub analarından gizlin için-için: - “Qardaş, hey”, - deyərək ağlayırdılar...” [1, s.251]. Müəllif şəhid düşmüş gəncin simasında bir ailənin, bir nəslin sona vardığını ürəkağrısı ilə təqdim edir. İbrahim Yusifoğlunun şəhidin ömrünün son anını müəllif təxəyyülü əsasında şeirlə təsvir etməsidir:

*Həyat məni sınaq etdi,
Yüz bələdan sovuşdum.
Vətən üçün şəhid olub,
Torpağına qovuşdum [1, s.254].*

Müəllif şəhid olmanın şərəfli olması ilə yanaşı, ağır itki olmasını “Göylərdən ələnən göz yaşlarıydı...” povestində də əks etdirir. İbrahim Yusifoğlu bu ağır dərdi incəliklə təqdim edir: “Məhərrəm Seyidov və Oğlanqalalı Mirhəşim Seyidov Şərur şəhərində, İdris Məmmədov və Abbasəli Nəzərəliyev Naxçıvan şəhərində, Etibar Əhmədov Dəmirçi kəndində, Məhəmməd Məhəmmədov Yenikənddə dəfn olunacaqlar. Biz onların qanını yerdə qoymayacağıq!” [1, s.194] İbrahim Yusifoğlu bir müəllif kimi “Göylərdən ələnən göz yaşlarıydı...” povestində “Biz onların

qanını yerdə qoymayacağıq!”, [1, s.194] “Şəhidlərin qanı yerdə qalmaz!” [1, s.204] kimi fikirlərini səsləndirməklə gələcək nəsillərə səsleyiş edir.

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə xalqımıza qarşı törədilmiş faciə olan 20 Yanvar faciəsi ədəbiyyatımızda geniş əksini tapmışdır. İbrahim Yusifoğlu yaradıcılığından yan keçməyən “sinəmizə çəkilən sağalmaz yara” hesab etdiyi Qanlı Yanvarın təsviri diqqətdən yayınmır. “Azadlığa gedən yolun zirvəsi, yaxud 20 Yanvar ağrısından, 20 Yanvar qeyrətindən doğulan azadlıq” başlıqlı yazısında müəllif Azərbaycan xalqının uzaq olmayan, şahidi olduğu, “milli vüqar, milli qürur günü kimi tariximizə yazılmış” tarixi hadisələrinə münasibət bildirmişdir. İbrahim Yusifoğlu “Azərbaycanın azadlığı 20 Yanvar ağrısından, 20 Yanvar qeyrətindən doğuldu”, fikrini qələmə almaqla Qara Yanvar faciəsinin xalqın milli dirçəliş yolundakı əhəmiyyət kəsb edən tarixi roluna real qiyməti verməyi bacarmışdır. Müəllif 20 Yanvar faciəsində şəhid olan insanların şəhadətə ucalmalarına toxunmaqla yanaşı, insanların tarixi keçmişində buraxdıqları tarixi səhvlərin sarsıntılarına da aydınlıq gətirə bilmişdir. İbrahim Yusifoğlunun “Mənəm inamımı güllələdilər” poemasının I hissəsində Qara Yanvara gələn tarixi yola nəzər xalqın keçdiyi tarixi yolu işıqlandırır. Poemanın “Qara Yanvara gedir” başlıqlı hissəsində müəllif xalqın tarixi keçmişinə nəzər salaraq dövrün problemlərini təqdim etmişdir:

*Vətən, yadellilər yüz illərdi ki,
Daraşıb yeyirlər bitirdiyini [1, s.134].*

Vətənə müraciət edən şair Qanlı Yanvara gedən yolun yüzillik tarixə malik olmasına açıq-aşkar eyham edir. İbrahim Yusifoğlu bir ziyalı kimi 20 Yanvar faciəsinin acısını lirik dillə çatdırmağa nail olmaqla yanaşı, xalqın bu faciədən qorunması üçün yalvarışlarını da əks etdirmişdir:

*Tanrım, sən özün saxla,
Xalq gedir, dara gedir.
Bağla, bu yolu bağla,
Qara Yanvara gedir! [1, s.145].*

Qanlı yanvar faciəsi deyildikdə göz önünə ilk gələn bu faciədə şəhid olan vətən övladları göz önündə canlanır. Müəllifin “Tanrım, sən özün saxla” deyə Ulu Yaradana xalqının qorunması üçün dualar etməsi, bu qanlı gecədə inamının güllələnməsini vurğulaması o dövr insanlarına hakim kəsilmiş inamlarının məhv olmasına bir işarə idi.

İbrahim Yusifoğlu şəhidliyin bir ənənəyə çevrilməsi amilinə toxuna bilmişdir. Şəhidliyin ailə içində davam etdirilməsi vətənə xidmət missiyası kimi müəllif tərəfindən göstərilmişdir. Qardaşı Sədi Əsgərovun şəhid olmasından sonra “qardaş yolunun davamçısı” olan Hidayət Əsgərovun şəhidlik ənənəsini davam etdirən bir şəhid obrazı kimi təqdim edə bilir. Hidayət Əsgərovun da qardaşı Sədi Əsgərov kimi Vətən uğrunda döyüşməsi, ağır yaralanaraq şəhid olması məqamı göstərilmişdir.

İbrahim Yusifoğlu “Hər ulduzun öz yeri var kəhkəşanlar içində...” yazısında şəhid Kamal Əsədullayevin şəhadətini ürəkəğrısı ilə təsvir edir. Mənfur düşmən əlinə keçməmək üçün son gülləsini özünə vuraraq şəhadətə yüksələ bilmiş Kamal Əsədullayevi kəhkəşanda bir ulduza bənzədən müəllif bunu belə təqdim edir: “Sıralanan şəhid məzarları kəhkəşana bənzəyir. Və bu kəhkəşanda hər bir şəhid məzarı bir parlaq ulduzu xatırladır. Kamal Fətulla oğlu Əsədullayevin də bu kəhkəşanda öz yeri var...” [1, s.302].

İbrahim Yusifoğlu şəhidlərin şəhadət olmalarına mənən hazır olmalarını göstərə bilmişdir. Müəllifin təsvir etdiyi hər bir şəhidin şəhadətə hazır olması məqamı maraqlı ədəbi priyomlarla təqdim edilməsi diqqətdən qaçmır. Müəllif bu ali məqamı şəhidlərin öz fikirləri ilə təqdim etməyə qadir ola bilir. “Düşmənlərə nifrət şahə qalxsın içində...” publisist yazısında İ.Yusifovlu şəhid Oqtay Məmmədovun dili ilə şəhid olmasına hazır olmasını əks etdirməsində şəhid olmağa hazır

olmanı əks etdirir: “Gedirəm döyüşə. Əgər şəhid olsam, oxuduğumuz məktəbə mənim adımı verərsiniz! Ölsəm, kişi kimi öləcəyəm. Dönsəm, şəhid dönəcəyəm” [1, s.286].

İ.Yusifovlu qələmə aldığı əsərlərdə şəhid obrazlarını açıqlayarkən şəhidlərin doğmalarını, konkret olaraq, şəhid atasının, şəhid anasının, şəhid bacısının və başqalarının obrazını təsvir etməklə kədərli ovqatın doğurduğu hisslərə baxmayaraq, onların keçirdikləri hissləri əks etdirməyə qadir olur. İ.Yusifovlu yaradıcılığında “şəhid atası”, “şəhid anası”, “şəhid bacısı”, “şəhid qardaşı” və s. obrazlarını təqdim edərkən şəhadətə ucalmış vətən övladlarının tam obrazını təsvir edə bilir.

Müəllif “Mənim inamımı güllələdilər” poemasında şəhid bacısı obrazı ilə şəhid obrazını açıqlamağa, itkinin ağır olması məqamını göstərməyə nail ola bilir. İbrahim Yusifovlu şəhid bacılarının qara örpəkli, dilləri ağılı olmasına toxunaraq, ən qəmli ağının onlar tərəfindən söylənilməsini qələmə alır:

*Dünyada ən qəmli ağılar ki, var,
Şəhid bacıları ağlayıbdılar! [1, s.155]*

İbrahim Yusifovlu şəhidlərin valideynlərinin ağrı-acısını, tək bir ailənin, bir ata-ananın, bir ocağın deyil, bütün yurdun, məmləkətin ağrı-acısı kimi təqdim edə bilir. Şəhid atasının, anasının acısının ağır olmasını təsvir edən müəllifin onlara müraciəti oxucunu etinasız buraxmır. Oxucunun ürək sözünə çevrilir. İ.Yusifovlu “Bu həyat kiminlə yola gedib ki...” publisist yazısında şəhid Rövşən Abdullayevin atasının obrazını yaratmaqla, şəhid atasının şəhid övladı üçün keçirdiyi hissləri ümumxalq hisslərə çevirir: “Binanın tininə söykənil qəhərini siqaret tüstüləri ilə boğan, saçlarına zamanın dənələri ələnən şair qəlbli Rəhim kişi ilk baxışdan sakit görünürdü. Bəlkə də gözünün ağrı-qarası olan oğlunun Vətənin torpaqları uğrunda şəhid olması qəlbinə qürur, dodaqlarına şeir misraları gətirmişdi:

*İlham atım yəhərlənil,
Şahə qalxır, kəhərlənil,
Hərdən-birdən qəhərlənil
Qəmdən ocaq çatasıyam,
Çünki, şəhid atasıyam...” [1, s.291].*

İbrahim Yusifovlu şəhid qanı ilə boyanmış gülləri obraz səviyyəsinə yüksəltməyə nail olur. Güllərin şəhid qanına boyanmasını rəmzi mənada tərənnüm edən müəllif bu məqamı belə əks etdirmişdir:

*Mənim lalə gülüm, çətirlənibsən,
Rənginə rəng verib şəhidlər qanı! [1, s.156].*

“Ölməli oğul deyildi Asəf” publisistik yazısında İbrahim Yusifovlu Asəfin şəhadət məqamını təsvir edərək al lalələr sinəsində əbədiyyətə qovuşmasına toxunmuşdur: “Düşmənlər mərmi-ləri ilə doğranmış, yaşıllıqlar içərisində Günəşə sarı boy atmış al lalələr qəhrəman eloğlumuzun şücaətinin, şəhidlik zirvəsinə ucalmasının şahidi oldular. Son anda da lalələr içərisində doğma torpağı qucaqlayıb əbədiyyətə qovuşdu Asəf” [1, s.254-255].

İbrahim Yusifovlunun qələmə almış olduğu bədii və publisist yazılarında təsvir etdiyi həyat hadisələrini əlaqələndirməsi, müəyyən bir sistem şəklində təqdim etməsi diqqətdən yayınmır. Müəllif təsvir etdiyi hadisələri ədəbiyyatın daxili qaydalarına uyğun olaraq əlaqələndirməyə nail ola bilmişdir. Müəllif qələmə aldığı bədii və publisist nümunələrə təhkiyə və lirikanın vəhdətilə, hadisə ilə əhval-ruhiyyənin qarşılıqlığı ilə həmin əsərlərin kompozisiyasına spesifiklik qata bilmişdir. Müəllifin kompozisiyanın epigraf, proloq, epiloq, peyzaj, lirik haşiyə kimi ünsürlərindən

istifadə etməsi qələmə almış bədii və publisist nümunələrin orijinallığına səbəb olması da diqqətdən yayınmır.

İbrahim Yusifoğlunun qələmə almış olduğu ədəbi-bədii nümunələrdə əsərin süjet xəttinə daxil olmayan, ancaq əsərin mövzusu ilə səsleşən hikmətli nümunələrin verilməsi ilə rastlaşırıq. Müəllifin istifadə etdiyi epiqraflar həm özünün müəllifi olduğu, həm də digər söz sənətkarlarına aid hikmətli kəlamlardır. Müəllif istifadə etdiyi epiqraflarla məna baxımdan oxucusunun diqqətini əsərin məzmun və ideyasına yönəltməyə nail olmuşdur. “Şəhidlik ömrün nur çağı” publisistik yazısında İslam dininin müqəddəs və ən əsas kitabı olan “Qurani Kərim”dən, Allahın sonuncu elçisi olaraq qəbul edilən, dini, sosial, siyasi lider, islamın qurucusu Məhəmməd Peyğəmbərdən, Türk şairi, İstiqlal Marşının müəllifi Məhməd Akif Ərsoydan şəhidlərlə bağlı epiqrafların yer alması maraqlı kəsb edir. Müəllif “Qurani-Kərim”in “Bəqərə” surəsindən bir ayəni verməsi şəhidlərə daim yüksək dəyər verilməsini əks etdirir: “Haqq yolunda, Allah yolunda şəhid gedən şəhidlərə “ölülər” deməyin. Əksinə, onlar diridirlər. Sadəcə siz onu sezmirsiniz. Qurani-Kərimin “Bəqərə” surəsi, 165-ci ayə” [1, s.223]. Qeyd etmək lazımdır ki, bu ayə “Qurani-Kərim”in “Bəqərə” surəsinin 154-cü ayəsində “Allah yolunda öldürülənlərə (şəhid olanlara) “ölü” deməyin. Əksinə, onlar (Allah dərgahında) diridirlər, lakin siz bunu dərk etmirsiniz” kimi təqdim edilir.

İbrahim Yusifoğlunun şəhid Rövşən Rəhim oğlu Abdullayevə həsr etdiyi “Bu həyat kiminlə yola gedib ki...” başlıqlı yazıda təqdim etdiyi epiqraf diqqəti xüsusi cəlb edir. Müəllifin təqdim etdiyi epiqraf şəhid atası Rəhim Abdullayevə aid nəzm nümunəsidir. Müəllif şəhid atasının fərdi dərdi, kədəri yerinə sarsılmazlıq duyğularını əks etdirə bilmişdir:

*Yol otu deyilik, mehə əyilək,
Ağlatsa ağlayaq, güldürsə gülək...
Bizim də iqbala əsib bu külək,
Bu həyat kiminlə yola gedib ki...*

(Rəhim Abdullayev, şəhid atası)

İbrahim Yusifoğlunun şəhid Sədi Əsgərova həsr etdiyi “Şəhidlik zirvədi, zirvədi, Sədi!” başlıqlı yazıda müəllifin özünəməxsus olan hikmətli kəlamların epiqraf kimi təqdim edilməsinin şahidi oluruq: “Cismani ömür şərəfli və şərəfsiz olur, ölüm də beləcə. Şəhidlik - taleyin az-az adama qıydığı dəyərli ölüm zirvəsidir” [1, s.235]. Müəllif Vətən uğrunda şəhid getməkdən qürur hissi duyduğunu əminliklə bəyan edə bilir. Şəhidliyi Vətən uğrunda atılan şərəfli addım kimi dəyərləndirmiş Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı qeyd etdiyi kimi “tarix boyu yurdun sərhədlərinə, sınır boylarına düzülən sadə şəhid məzarları rahat yataqda ölməkdən üstün tutulub. Övladı Vətən uğrunda şərəflə qurban gedən analara başsağlığı yerinə gözyaydınlığı veriblər!” [2, s.592].

İbrahim Yusifoğlu bədii və publisistik əsərlərində həyat hadisələrini bir-birilə əlaqələndirmə məqsədilə, bəzi hallarda qələmə aldığı bədii və ya publisist əsərlərin əvvəlində bəhs edəcəyi hadisə və əhvalatla oxucusunu yığcam şəkildə tanış etmək məqsədilə proloqdan istifadə etmişdir. Şəhid Nüsret İsmayılova həsr etmiş olduğu “Şəhidlik zirvəsinə yüksələn igid” başlıqlı publisistik yazısında proloq “Ön söz əvəzi” başlığı altında təqdim edilmişdir. Müəllif Şəhid N.H. İsmayılov haqqında oxucusuna yazını qələmə almaqda hansı məqsəd güdməsinə aydınlıq gətirmiş olur: “...Bu igidlə ilk tanışlığım elə o xiyabanda olmuşdur. İlk dəfə orada mənim eloğlum - şərurlu olduğumu bilib onsuz iftixar hissi keçirmişəm.” [1, s.246]

İbrahim Yusifoğlunun qələmə almış əsərlərində epiloqa müraciət etməsi diqqətdən yayınmır. Müəllif epiloqda qaldırdığı məsələni yekunlaşdırmağa nail ola bilir. İbrahim Yusifoğlunun “Ölməli oğul deyildi Asəf!” başlıqlı publisistik yazısında epiloqu “Müəllif sözü və ya etiraf” adlı başlıqla oxucuya təqdim etməsini müşahidə edirik. Epiloqda şəhid Asəf Fərəcov haqqında müəllifin deyə bilmədiyi məqamlar qələmə alınmışdır: “...Yaza bilmirəm Asəfimizin qəm elegiyasını: özü üçün tikdirdiyi evin qapısının bağlı qalmasını, toy üçün aldığı hədiyyələrin məzarı üstünə atılmasını...” [1, s.256].

İbrahim Yusifoğlunun epiloqları müxtəlif adlarla təqdim etməsini müşahidə edirik. “Şəhidlik zirvəsinə yüksələn igid” publisistik yazısında epiloq “Son söz əvəzi”, “Sağalmaz bala dağı” publisistik yazısında “Son söz” və s. kimi təqdim edilmişdir.

Milli varlığın qorunmasına köklənmiş bayatılara müraciət etmiş İbrahim Yusifoğlu bayatılarla ana-bacılardan ağrı-acısında şəhidlərimizə xalqın sevgi və ehtiramını bildirir. Xalqın milli ruhuna hopmuş bayatılara müraciət etmiş müəllif bununla keçmişdən gələcəyə ünvanladığı folklor nümunəsilə fikrini geniş izah etməyə, sözün poetik təsir gücünü qat-qat artırmağa nail olur:

*Qardaşlar, hey qardaşlar,
Yağış yağar, qar başlar.
Ölsə bacılar ölsün,
Heç ölməsin qardaşlar [1, s.206].*

Bayatıların məhz şəhidlərə aid edilməsi müəllif tərəfindən açıqlanır. İbrahim Yusifoğlu bayatıdan istifadə etməklə şəhidlərlə bağlı əsas fikrini üçüncü və dördüncü misralarda ifadə olunan fikirlərlə ifadə etməyə nail olmuşdur.

Vətənin bütövlüyü, azadlığı, istiqlalı yolunda şəhid olmuş Vətən övladları xalqın, millətin milli varlığında, unudulmaz tarixində öz ölümləri ilə ölümsüzlük qazanaraq, şəhidlik adlı bir zirvəyə yüksəlməyə nail ola bilmişdilər. Tarixlərin yaddaşına hopmuş şəhidlik mövzusu bütün dövrlərdə aktualıq kəsb etmişdir. Bu baxımdan, İbrahim Yusifoğlu qələmə alır:

*Şəhidlik adını alan igidlər,
Sizi tanıyıyıq, sizdən halıyıq,
Hər kim necə olub, necə döyüşüb,
Sabahkı nəsilə tanıtmalıyıq! [1, s.159].*

Nəticə / Conclusion

Ədəbiyyət səltənətinə daxil olmuş şəhid əmanətini əldən verməyib, onun uğrunda canından keçməyə qadir olan qəhrəmandır. Azərbaycanın bütövlüyü və xalqının azadlığı uğrunda canından keçmiş şəhidin ömür yolu müqəddəs dəyərlərin məcmusuna, xalqın şanlı tarixinə çevrilir ki, İbrahim Yusifoğlunun vurğuladığı kimi şəhidləri “sabahkı nəslə tanıtmalıyıq”. Şəhidlər sayəsində mənəvi rahatlığını, hüsur və əmin-amanlığını tapmış müasir nəslə, həmçinin gələcək nəslə xalqın taixinə, ümummilli mənəvi dəyəərə çevrilmiş şəhidləri tanıtmaları və tanımağı ən bariz vəzifəmizə çevirməliyik. Şəhidliyin dərk və təbliği soykökə, doğma torpaqlara, adət-ənənələrimizə sədaqətimizi, bağlılığımızı, gələcək nəslin öz kökünə bağlı tərbiyə olunmasını inkişaf etdirərək təbliğ edir.

Ədəbiyyat / References

1. İbrahim Yusifoğlu. Seçilmiş əsərləri. IV cild. Bakı: Şirvanəşr, 2020.
2. Sabir Rüstəmxanlı. Zaman məndən keçir. Bakı: Azərənəşr, 1995.
3. Salidə Şərifova. Klassiklər və müasirlər söz müstəvisində. Bakı: Elm və təhsil, 2018.

Тема шехидов и образ шехида в творчестве Ибрагима Юсуфоглу

Салида Шарифова

Доктор филологических наук

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА. Азербайджан.

E-mail: s.sharifova@lit.science.az

Резюме. Тема шехидов и образ шехида стали неотъемлемой частью научной, художественной и религиозной литературы, возрождая память о тех, кто поднялся на вершины подвига. В произведениях Ибрагима Юсуфоглу создан идеальный образ людей, погибших в борьбе за Родину, которые проявили мужество в обеспечении суверенитета и территориальной целостности своей Родины, автор смог отразить их героический подвиг.

Художественные и публицистические произведения Ибрагима Юсуфоглу на тему шехидов следует рассматривать как призыв не забывать о национальной памяти в нашем национальном сознании и свободе мысли. Этот призыв помогает понять процесс исторического развития концепции героичества в Азербайджане в целом.

Ключевые слова: Ибрагим Юсуфоглу, шехиды, художественные и публицистические произведения, славная история народа